

УДК 373.2:159-051

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-8437.51.2023-1.9>

ЛОХВИЦЬКА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, Університет Григорія Сковороди, вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Київська обл., Україна, індекс 08401 (Liubov.Lokhvytska@uhsp.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6852-5477>

КРОЛІВЕЦЬ Юлія – доктор філософії зі спеціальності Психологія, старший викладач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, Університет Григорія Сковороди, вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Київська обл., Україна, індекс 08401 (yuliadiadiusha@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2476-5772>

ДЕМ'ЯНЕНКО Світлана – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, Університет Григорія Сковороди, вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Київська обл., Україна, індекс 08401 (demianenko.lana@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0161-7024>

ПІДГОТОВКА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ

Анотація. У статті актуалізовано питання зростання вимог до професійної підготовки майбутніх психологів закладів дошкільної освіти у контексті здобуття освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта з відповідними спеціалізаціями у системі вищої освіти України. Підкреслено сутнісне значення формування фахівця нової генерації, здатного до розвитку вітчизняної дошкільної освіти і конкурентноздатності на ринку праці. Мета дослідження полягала у з'ясуванні сучасних тенденцій професійної підготовки до діяльності психолога закладу дошкільної освіти, визначенні сильних сторін і прогалин та окресленні головних напрямів поліпшення цього процесу. У дослідженні використано такі методи: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення та конкретизація наукових даних); самоаналіз під час викладу власних думок, почуттів, переконань та професійних дій з метою розуміння готовності до професійної діяльності психолога закладу дошкільної освіти у ході написання здобувачами освітнього рівня бакалавр спеціальності 012 Дошкільна освіта есе на тему: «Я – психолог закладу дошкільної освіти: що знаю, вмю і чого бракує»; математичної статистики (підрахування отриманих середніх та відсоткових даних). У дослідженні брали участь здобувачі 4-го курсу освітньо-професійної програми бакалавра, які здобувають спеціальність Дошкільна освіта зі спеціалізаціями «Дошкільна і педагогічна психологія» та «Психолінгвістика розвитку дітей дошкільного віку» та вивчають відповідні освітні компоненти.

За проведеним аналізом самостійних есе студентів-випускників встановлено, що знаннявий компонент готовності до професійної діяльності психологом закладу дошкільної освіти сформований на достатньому рівні. Здобувачі освіти обізнані щодо специфіки діяльності психологічних служб та психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу. Однак учасники експерименту зазначили на недостатності засвоєного обсягу практичних умінь і навичок для проведення практичної психологічної діяльності в закладі дошкільної освіти (практичний компонент). Щодо особистісного компонента, то випускники зауважили на потребі вдосконалювати свій професійний рівень і розвитку особистісних якостей та бажанні працювати за спеціалізацією, що засвідчило про належний рівень його сформованості. Отримані дані та пропозиції випускників дали змогу виокремити головні напрями щодо поліпшення професійної підготовки майбутніх психологів закладів дошкільної освіти (відповідно до означених

спеціалізацій) з урахуванням сучасних викликів. Перспективами подальшої наукової роботи стане визначення дієвих психологічних механізмів входження здобувачів різних форм освіти в професію психолога закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: підготовка до професійної діяльності, здобувачі освіти, психолог, заклад дошкільної освіти, самоаналіз, есе, спеціалізація, компоненти готовності.

LOKHVYTSKA Liubov – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Hryhorii Skovoroda University, 30, Suchomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, postal code 08401 (Liubov.Lokhvytska@uhsp.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6852-5477>

KROLIVETS Yuliia – Candidate of Psychology Sciences, Senior Lecturer of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Hryhorii Skovoroda University, 30, Suchomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, postal code 08401 (yuliadiadiusha@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2476-5772>

DEMIANENKO Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Hryhorii Skovoroda University, 30, Suchomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, postal code 08401 (demianenko.lana@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0161-7024>

PRE-PROFESSIONAL TRAINING OF A PSYCHOLOGIST IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION: CURRENT CHALLENGES AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT

Abstract. The article updates the issue of increasing requirements for the professional training of future psychologists of Preschool Education Institutions in the context of obtaining education in the specialty 012 Preschool Education with relevant specializations in the system of higher education of Ukraine. The author emphasizes the essential importance of the formation of a new generation of the specialists who are capable of developing domestic Preschool Education and competitiveness in the labor market. The goal of the study was to find out the current trends in professional training for psychologists in Preschool Education Institutions, to identify strengths and gaps, and to outline the main directions for improving this process. The following methods were used in the research: theoretical (analysis, synthesis, systematization, generalization and specification of scientific data); self-analysis during the presentation of one's own thoughts, feelings, beliefs and professional actions in order to understand the readiness for the professional activities of a psychologist of a Preschool Education Institution during the writing of an essay by students of the bachelor's degree in specialty 012 Preschool Education on the topic: "I am a psychologist of a Preschool Education Institution: what I know, what I can do and what I lack"; mathematical statistics (calculation of obtained average and percentage data). The students of the 4th year of the educational and professional bachelor's program of Preschool Education with the specializations "Preschool and Pedagogical Psychology" and "Psycholinguistics of the Development of Preschool Children" and studying the relevant educational components, took part in the study.

According to the analysis of the independent essays of graduate students, it was established that the knowledge component of readiness for professional activity as a psychologist of a Preschool Education Institution is formed at a sufficient level. Education seekers are aware of the specifics of the activities of psychological services and psychological support of the subjects of the educational process. However, the participants of the experiment pointed out the insufficiency of the acquired amount of practical skills and abilities for conducting practical psychological activities in the Preschool Education Institution (practical component). As for the personal component, the graduates noted the need to improve their professional level and the development of personal qualities and the desire to work in a specialization, which testified to the appropriate level of its formation. The obtained

data and proposals of the graduates made it possible to single out the main directions for improving the professional training of future psychologists of Preschool Education Institutions (according to the specified specializations) taking into account modern challenges. The prospects of further scientific work will be the determination of effective psychological mechanisms for the entry of students of various forms of education into the profession of a psychologist in a Preschool Education Institution.

Key words: pre-professional training, students, psychologist, Preschool Educational Institutions, self-analysis, essay, specialization, readiness components.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні, що ґрунтується на реалізації освітніх і професійних стандартів, а також положень європейського освітнього простору, покликана поліпшити стан професійної підготовки фахівців освітньої галузі, визначивши ефективні напрями цього процесу. Передусім передбачається розширення трудових функцій майбутнього фахівця за рахунок введення в освітньо-професійні програми (далі по тексту ОПП) різновидів спеціалізацій, що дає змогу виконання спорідненої професійної діяльності. У результаті маємо підвищення конкурентоспроможності здобувача-випускника освіти на ринку праці. Саме цим і зумовлені потреби перегляду, доповнення й вдосконалення ОПП відповідно до соціальних запитів та викликів сьогодення.

Оскільки актуальним питанням є реформування української дошкільної освіти, то на увагу заслуговують зміни в сучасній вищій освіті, де готують фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта, зокрема добір таких спеціалізацій, які б забезпечили посилення якості освітнього процесу. Поєднання із психологічним спрямуванням, що ґрунтується на нормах Професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» (2020), видається найбільш оптимальним, зважаючи на специфіку дошкільного віку, тому що саме в ньому закладаються основи становлення особистості.

Зазначене питання перебуває в полі вивчення як українських (Аніщук, 2020; Галян & Борисенко, 2020; Кобильченко, 2020а, 2020b; Непомняща, 2019; Пасічніченко & Ковалевська, 2021; Kovalenko & Lakhman, 2021; Telychko, 2022 та ін.) учених, так і зарубіжних (Alfonso et al., 2020; Stein & Albritton, 2022). Зокрема, наголошується на зростанні вимог до якості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти як у педагогічному, так і психологічному аспекті. Це забезпечить підготовку кадрів нової генерації, здатних до розвитку вітчизняної дошкільної освіти і успішного її входження в європейський освітній простір. Тому предметом наукового пошуку окреслюємо з'ясування саме професійної підготовки фахівців дошкільної освіти задля виконання ними трудових функцій психолога закладу дошкільної освіти (далі по тексту – ЗДО).

Аналіз наукових досліджень і постановка завдань. Теоретичний огляд професійної діяльності психолога ЗДО, проведений на основі аналізу та узагальнення науково-джерельної бази дослідження, дає підстави виокремити різні напрями трудових функцій: психологічна профілактика; психологічна просвіта; психологічна діагностика; психологічна допомога різним суб'єктам освітнього процесу (дітям, педагогам, батькам вихованців); власний професійний розвиток та самоосвіта; співпраця з іншими фахівцями; організаційно-методична діяльність (Професійний стандарт «Практичний психолог закладу освіти», 2020; Кобильченко, 2020а, 2020b). Питання підготовки майбутніх психологів закладів освіти і фахівців дошкільної освіти загалом висвітлено у працях сучасних українських та зарубіжних науковців, а саме:

1) з позиції застосування освітніх психотехнологій задля формування інтеграла професійної цінності, що засвідчує осмислення і усвідомлення особистісного «Я» (як психолога) і розвитку професійних якостей та становлення компетентностей (Булах, Волошина, & Лохвицька, 2019);

2) на основі застосування принципу інтегративності, що забезпечує ґрунтовну психолого-педагогічну обізнаність здобувачів освіти за різними освітніми компонентами (Аніщук, 2020);

3) з обґрунтуванням провідної ролі циклу дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців ЗДО, з акцентуацією на психологічних із використанням інтерактивних методів навчання та мультимедійних засобів; місця педагогічної практики в освітньому процесі університетів, яка виступає головним компонентом і результатом формування професійної готовності до подальшої діяльності за фахом (Непомняща, 2019; Пасічніченко & Ковалевська, 2021);

4) у сенсі актуалізації методичного супроводу під час проходження виробничої практики здобувачами освіти з метою забезпечення їм якісної допомоги і надання професійного консультування для накопичення ними практичного досвіду та з подальшим визначенням її (практики) продуктивності (Галян & Борисенко, 2020);

5) щодо визначення ефективних психологічних механізмів міжособистісного спілкування психолога, що є фундаментом в його професійній діяльності (Подоляк, 2021);

6) у контексті синергетичного підходу до підготовки психологів закладів освіти і психологів, які працюють в закладах для дітей раннього і дошкільного віку, що потребує розширення і внесення коректив до навчальних планів та освітніх програм, результати засвоєння яких відповідали б професійним очікуванням щодо майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим має бути забезпечена участь у заходах професійного розвитку, надано доступ до численних ресурсів, які допоможуть майбутнім психологам розширювати особистісну базу знань щодо виконання трудових функцій (Alfonso et al., 2020); посилений такий складник професійної підготовки психолога як виробнича практика, що прямо залежить від навчання, а в кінцевому підсумку приводить до акредитації нових освітньо-професійних програм (Stein & Albritton, 2022);

7) як потреба реалізації спеціально розробленої програми психолого-педагогічної підготовки кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку, що сприятиме підвищенню розвитку толерантності, мотивації на шляху до досягнення успіху, стимулюванню формування орієнтацій кар'єрного зростання та стійких уявлень про себе як про успішного фахівця і про особистість загалом у позитивному сенсі (Telychko, 2022);

8) в аспекті безперервного навчання та підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти, здійснення методичного супроводу професійного розвитку впродовж життя (Kovalenko & Lakhman, 2021).

В узагальненому вигляді можемо констатувати, що науковцями відстоювалися ідеї стосовно постулювання різних компонентів професійної підготовки психологів до їхньої майбутньої діяльності, оскільки цей феномен є багатофакторною структурою. Однак нам імпонує виокремлення таких: знаннєвий (Аніщук, 2020; Непомняща, 2019; Пасічніченко & Ковалевська, 2021); практичний (Галян & Борисенко, 2020; Кобильченко, 2020a, 2020b; Alfonso et al., 2020; Stein & Albritton, 2022; Kovalenko & Lakhman, 2021); особистісний (Булах, Волошина, & Лохвицька, 2019; Подоляк, 2021; Telychko, 2022). Зазначені компоненти готовності майбутніх психологів ЗДО до професійної діяльності будуть основоположними для пошуку відповідей на поставлені емпіричні питання. До дослідження залучені здобувачі-випускники освітнього рівня бакалавр спеціальності 012 Дошкільна освіта (спеціалізація «Дошкільна і педагогічна психологія» та «Психолінгвістика розвитку дітей дошкільного віку» за робочим навчальним планом) Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних тенденцій професійної підготовки до діяльності психолога закладу дошкільної освіти та окресленні головних напрямів поліпшення цього процесу стосовно його здійснення в закладі вищої освіти відповідно до результатів самоаналізу здобувачів-випускників.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилось на базі випускової кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі. У ньому взяли участь 69 студентів IV-го курсу денної та заочної форм навчання 2022–2023 навчального року, які здобувають освітній рівень бакалавра зі спеціальності 012 Дошкільна освіта, а також спеціалізацій «Дошкільна і педагогічна психологія» та «Психолінгвістика розвитку дітей дошкільного віку».

Реалізація зазначеного відбувається на підставі виконання ОПП бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта, укладеної відповідно до вимог Стандарту вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня, спеціальність 012 Дошкільна освіта (2019), а також пропонованих спеціалізацій «Дошкільна і педагогічна психологія» та «Психолінгвістика розвитку дітей дошкільного віку». За циклом професійної підготовки навчального плану бакалаврів викладаються такі освітні компоненти зі спеціалізації «Дошкільна і педагогічна психологія»: «Психотерапія в ЗДО», «Діяльність психолога в ЗДО», «Психодіагностика і психокорекція в ЗДО», «Експериментальна психологія в ЗДО». Відповідно зі спеціалізації «Психолінгвістика розвитку дітей дошкільного віку» здобувачі освіти засвоюють такі освітні компоненти: «Психолінгвотерапія в закладі дошкільної освіти», «Діяльність психолога в ЗДО», «Психолінгвістична діагностика і психолінгвістична корекція в ЗДО», «Психолінгвістика розвитку говоріння дітей дошкільного віку». Кожен із компонентів складає 3 кредити ЄКТС, що дорівнює 90 год і розділений на 16 год лекційних і 14 год практичних занять та 60 год. самостійної роботи. Згідно з навчальним планом здобувачі проходять практику зі спеціалізацій у ЗДО (11 кредитів,

що дорівнює 330 год). Після завершення навчання студенти здобувають освітній ступінь бакалавра Дошкільної освіти та професійну кваліфікацію – вихователь закладу дошкільної освіти за спеціалізаціями: дитячий психолог закладу дошкільної освіти та дитячий психолог із діагностики і корекції мовлення дітей дошкільного віку.

Мета проведення емпіричного дослідження полягала у з'ясуванні сильних і слабких сторін професійної підготовки студентів до виконання трудової діяльності психолога в закладі дошкільної освіти відповідно до окреслених компонентів (знаннєвий, практичний, особистісний). Для дослідження було використано метод самоаналізу шляхом підготовки студентами есе «Я – психолог закладу дошкільної освіти: що знаю, вмю і чого бракує».

Коротко розглянемо обґрунтування застосування методу самоаналізу. В академічному словнику української мови подано таке визначення: «самоаналіз – аналіз власних вчинків і переживань» (Самоаналіз. Словник..., 1978, с. 28). Тобто самоаналіз доцільно тлумачити як вивчення особистістю самої себе, як прагнення пізнати своє внутрішнє «Я». Самоаналіз особистості або самопізнання у дослідженні інтерпретуємо як звернення людини до власної свідомості, як самоспостереження і самозвіт власне перед самою собою. Самоаналіз виступає найдоступнішим та одним із універсальних способів самоспоглядання та надання оцінки власній діяльності. Завдяки його здійсненню відбувається ніби переведення проблеми з несвідомого рівня на рівень її усвідомлення, коли особистість відшукує відповіді на ті питання, що хвилюють її. Використання самоаналізу дозволяє з'ясувати особистісні можливості, потреби, інтереси, цінності, бажання та розібратися в почуттях та емоціях.

Важливою характеристикою самоаналізу є бачення реальності, однак суб'єктивної, що притаманна власному способу її сприйняття кожною особистістю. Під час «самоаналізу» важливо правильно зрозуміти і розрізнити, що є насправді, чого не вистачає і що найліпше сприятиме фаховому зростанню. Самоаналіз не тільки дозволяє пізнавати себе, а й мати повагу до себе, приймати себе таким/такою як є насправді (Кравець, 2012). Отже, у контексті сучасних наукових підходів самоаналіз визначаємо і як важливу умову професійного становлення та розвитку компетентностей психолога-дошкільника. Таким чином, у нашому дослідженні самоаналіз як метод збору інформації вбачаємо дієвим, оскільки він, передусім, сприяє самореалізації особистості, а також допомагає їй приймати усвідомлені й виважені рішення, відстоювати власні погляди і нести відповідальність за свою діяльність.

Перед початком експерименту студентам була дана така інструкція: *Напишіть листа самі собі напередодні Вашої професійної кар'єри. Вкажіть, у чому Ви обізнані, якими навичками оволоділи і які вбачаєте прогалини у своїй підготовці. Окресліть рекомендації на найближчу перспективу.*

Усі твори написані з дотриманням анонімності для того, щоб випускники надали об'єктивний аналіз власної професійної підготовки, отриманої за час навчання в університеті.

Аналіз есе дав змогу виокремити три основні компоненти в підготовці студентів-випускників до здійснення ними професійної діяльності психолога в ЗДО: *знаннєвий* (розуміння студентами предмета і завдань діяльності психолога в ЗДО; наукових та практичних компетенцій у галузі психологічного супроводу закладів дошкільної освіти); *практичний* (готовність майбутніх фахівців застосовувати в практичній діяльності професійні знання, уміння і навички, здійснення самостійного вирішення психолого-педагогічних проблем навчання і виховання дітей дошкільного віку в ЗДО); *особистісний* (бажання фахівців до професійного зростання, вміння аналізувати та оцінювати власні професійні дії, готовність працювати за обраною спеціалізацією).

У процесі здійснення кількісного і якісного аналізу творів здобувачів освіти було виявлено, що деякі з них вказали назви освітніх компонентів, які були, з їхнього погляду, найбільш корисними та цікавими, зокрема: 46.15 % випускників відзначили теми з дисципліни: «Діяльність психолога в ЗДО»; 25.01 % студентів виокремили освітній компонент «Психолінгвотерапія в ЗДО» як найцікавіший для себе; 15.38 % майбутніх фахівців вказали, що дисципліни «Психодіагностика і психокорекція в ЗДО», «Психолінгвістична діагностика і психолінгвістична корекція в ЗДО» були найбільш корисними для їхньої майбутньої професійної діяльності та 11.53 % студентів виокремили для себе освітній компонент «Експериментальна психологія». Водночас 1.93 % із респондентів вказали, що «*«Психолінгвотерапія в ЗДО», «Психолінгвістична діагностика і психолінгвістична корекція в ЗДО» були не до кінця зрозумілими, хоча викладання цих тем було цікавим та надзвичайно якісним»*.

У своїх есе студенти-випускники здійснили самоаналіз власної готовності до здійснення психологічної діяльності в закладах дошкільної освіти. Вони виокремили теоретичну та практичну підготовку, яку здобули за час навчання в закладі вищої освіти. Результати кількісного аналізу особливостей розвитку знанневого та практичного компонентів професійної підготовки майбутніх психологів-дошкільників за період навчання на освітньому рівні бакалавр подано в таблиці 1.

Таблиця 1

**Кількісний аналіз есе респондентів
«Я – психолог закладу дошкільної освіти: що знаю, вмію і чого бракує»**

Структурні компоненти	Висловлювання студентів					
	Більш ніж достатньо		Достатньо		Недостатньо	
	Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)	Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)	Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)
Знаннєвий компонент	2	2.90	49	71.01	18	26.09
Практичний компонент	1	1.44	24	34.78	44	63.78

Як помітно з кількісних показників, поданих у таблиці 1, 2.90 % респондентів вказали, що мають більш ніж достатньо теоретичних знань, наприклад: *«Я отримала більш ніж достатньо знань в університеті. Маючи достатньо знань, можна легко впоратись із будь-яким завданням»*. 71.01 % випускників відзначили, що мають достатній рівень знань: *«Я відчуваю, що теоретичні знання, отримані в ході навчання, дали мені базовий рівень, який необхідний для практичної роботи»*. 26.09 % студентів зізналися, що мають недостатньо знань для проведення психологічної діяльності в ЗДО, наприклад: *«Я вважаю, що мені потрібно підтягнути свої знання, зокрема термінологію»*, *«Я не впевнена, що мені достатньо знань для здійснення професійної діяльності як психолога ЗДО»* тощо.

Майже всі студенти у своїх творах відзначили, що проводили практичну діяльність зі спеціалізації. 1.44 % випускників указали, що їм більш ніж достатньо знань для здійснення практичної діяльності в ЗДО, наприклад: *«Відчула, що повністю готова до самостійної практичної роботи психолога ЗДО»*. 34.78 % респондентів виокремили, що мають достатньо знань та навичок для проведення психологічної діяльності в ЗДО: *«Я оволоділа вмінням спілкуватися з дітьми та їхніми батьками, розвиваю здатність спостереження за поведінкою дітей, навчилася використовувати методи діагностики розвитку дитини та розробляти індивідуальні програми розвитку»*. 63.78 % студентів зауважили, що їм недостатньо практичних навичок для проведення психологічного супроводу в ЗДО, наприклад: *«Мені доводилось проводити практичну діяльність зі спеціалізації під час практики. У процесі роботи я використовувала різні методи корекції. Також мала змогу зустрітись із батьками і допомогти їм у вирішенні різних психологічних ситуацій. Я зрозуміла, що в мене мало досвіду спілкування з дітьми й батьками та недостатньо знань для практичної роботи»*; *«Я відчула, що готова до практичної роботи саме з обраної спеціалізації, проте мені бракує більше практичних знань та досвіду»*; *«Мені бракує практичного досвіду роботи з дітьми та їхніми батьками, а також із педагогами»*.

Деякі респонденти відзначили, що відчули страх під час виконання практичної психологічної діяльності з дітьми в закладі дошкільної освіти, наприклад: *«Звісно було трішки лячно, але завдяки набутим знанням, страх швидко пройшов»*; *«Після пару практичних занять я звикла до дітей і вже було не так лячно, але страх у глибині душі залишався до останнього дня»*.

практики. Мені здається, що страх перед роботою в такій спеціалізації буде завжди, скільки б років цьому не присвятили і скільки б матеріалу ми не вивчили. Бо кожна дитинка особлива»; «У мене був страх через відсутність застосування знань на практиці та можливості припуститися помилок»; «Були страхи зробити щось не так аби не нашкодити дитині».

У ході опрацювання есе ми також виокремили особистісний компонент, оскільки студенти вказали свій намір працювати за обраною спеціалізацією. Результати кількісного аналізу особливостей розвитку особистісного компонента професійної підготовки майбутніх психологів-дошкільників подано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Кількісний аналіз есе респондентів
«Я – психолог закладу дошкільної освіти: що знаю, вмю і чого бракує»**

Особистісний компонент					
Планують працювати за фахом		Поки що не планують працювати за фахом		Не вказано	
Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)	Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)	Абсолютний показник (n)	Відносний показник (%)
42	60.86	14	20.29	13	18.85

Результати, подані в таблиці 2, показали, що більшість студентів-випускників (60,86 %) планують працювати за обраною спеціалізацією. 20,29 % респондентів відзначили, що поки що не планують працювати за фахом і 18,85 % студентів про це нічого не вказали в своєму есе.

Також 55,07% учасників експерименту відзначили, що планують професійно зростати та самовдосконалюватися, як-от: «Я планую працювати за обраною спеціальністю, буду вдосконалювати свої практичні знання, а також підвищувати рівень своєї кваліфікації, опановувати нові вершини, здобувати знання, проходячи курси та тренінги»; «Для того, щоб підвищити свій професійний рівень, я планую брати участь у семінарах, конференціях та майстер-класах із питань дитячої психології та дошкільної освіти, а також вивчати наукові дослідження в цій галузі»; «Мої основні плани на вдосконалення себе як психолога-психолінгвіста з дітьми дошкільного віку є такими: конференції та семінари, курси підвищення кваліфікації, читання спеціалізованої літератури».

Варто підкреслити, що студенти-випускники у своєму самоаналізі також надали пропозиції щодо поліпшення формування компетентностей у майбутніх фахівців дитячої психології та психологів із діагностики і розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема: 7,25 % респондентів рекомендують використовувати в освітньому процесі більше сучасних методів навчання («Я б хотіла аби було більше сучасних методів вивчення проблем дитячого розвитку та обговорення їх вирішення»; «Важливо розвивати у студентів навички роботи з новітніми технологіями, таких як опрацювання програм комп'ютерної діагностики»).

78,26% випускників пропонують збільшити кількість практичних занять та практики, зокрема проводити більше практикумів, тренінгів, семінарів тощо. Наприклад: «Студентам необхідно більше працювати з реальними ситуаціями та розвивати свої навички взаємодії з дітьми, батьками та педагогами, а також розширити кількість практик у різних типах ЗДО»; «Студенти повинні ходити у різні центри і спілкуватися з батьками та дітьми чи відвідувати різні тренінги або брифінги з підвищення кваліфікації»; «Потрібно додати більше самостійних практичних виконань...»; «Навчання повинно бути орієнтоване більше на практичні заняття».

8,69 % респондентів радять збільшити кількість годин освітніх компонентів із психології або включити в освітній процес нові дисципліни, такі як: «Соціальна психологія» та «Міжособистісна комунікація». 5.8% учасників експерименту вбачають покращення підготовки фахівців із даних спеціалізацій за рахунок підвищення в них мотивації та стимулювання інтересу до навчальних предметів («Хотіла б порадити більше заохочувати студентів та зацікавлювати їх...»).

Оскільки отримані в есе результати особливостей готовності студентів до професійної психологічної діяльності в закладах дошкільної освіти презентують лише обмежену вибірку

респондентів одного з університетів України, то ці дані не можуть бути узагальнені. Однак, такий метод діагностики, як написання твору-самоаналізу, показав реальний стан проблеми професійної підготовки психологів-дошкільників відповідно до виокремлених компонентів: знанневого, практичного та особистісного. Саме завдяки самоаналізу досягнуто вияв здобувачами усвідомленості щодо обраного фаху, надання самооцінки власних знань та прогалин у їх здобутті, вмінь практичної діяльності у виконанні трудових функцій психолога ЗДО, здатності володіти собою та прагнень набувати професійно значущі компетентності, окреслюючи перспективи подальшого професійного зростання.

Отже, на основі розгляду самостійних есе студентів-випускників виявлено, що вони орієнтуються в специфіці діяльності психологічних служб та психологічному супроводі закладів дошкільної освіти, оскільки більшість із них відзначили, що в достатній мірі обізнані з теоретичними аспектами професійної діяльності. Також встановлено, що учасникам експерименту недостатньо засвоєного обсягу практичних умінь і навичок для проведення практичної психологічної діяльності в ЗДО. Виникнення означеної проблеми вбачаємо в політико-економічній нестабільності країни, зокрема запровадженні карантинних вимог та функціонуванні закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану, що вплинуло на якість проходження студентами практики зі спеціалізації. Проте випускники виявляють бажання працювати за спеціалізацією й надалі вдосконалювати свій професійний рівень.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Зважаючи на сучасні виклики, основні тенденції професійної підготовки до діяльності психолога закладу дошкільної освіти вбачаються в здобутті психологічних знань здобувачами освіти та їх об'єктивізації (знанневий компонент); у формуванні умінь і навичок у процесі виробничої практики, що актуалізує готовність майбутніх психологів до здійснення основних видів професійної діяльності (практичний компонент); і найголовніше – у розвитку особистісних якостей, самовизначенні та успішній інтеграції в професійному середовищі (особистісний компонент).

Отримані дані в результаті аналізу студентських есе за структурними компонентами, а також пропозиції випускників щодо поліпшення подальшої професійної підготовки майбутніх психологів ЗДО дали змогу виокремити головні напрями щодо розвитку професійних компетентностей фахівців означених спеціалізацій з урахуванням сучасних політично-економічних умов країни:

1. Налагодження тісного зв'язку з практичними психологами ЗДО; відвідування студентами один раз на тиждень закладу дошкільної освіти та закріплення на основі прослуханого лекційного матеріалу практичних умінь і навичок із подальшим обговоренням отриманого досвіду в групі. Означена форма роботи сприятиме розвитку в психологів-дошкільників практичних компетентностей, надасть їм більшої впевненості у процесі проведення психологічної діяльності, здійснить профілактику виникнення страху й тривожності в роботі з дошкільниками.

2. Організація дискусійних клубів-зустрічей з обговоренням тих питань, які виникали в студентів у процесі проходження практики. Спільний розгляд ситуацій, знаходження оптимального рішення.

3. Проведення просвітницьких заходів-зустрічей з батьками дітей дошкільного віку. Відпрацювання студентами практичних навичок консультативної роботи з батьками.

4. Здійснення перегляду системи навчання й підготовки майбутніх психологів-дошкільників через тимчасове закриття закладів дошкільної освіти у зв'язку з воєнним станом: формування в студентів практичних дій при вивченні професійно-орієнтованих освітніх компонентів шляхом застосування інтерактивних методів і новітніх технологій; запровадження онлайн-консультацій та інших видів психологічної діяльності зі всіма суб'єктами освітнього процесу (дітьми, педагогами ЗДО, батьками).

Перспективи подальших наукових пошуків полягатимуть у визначенні дієвих психологічних механізмів входження здобувачів різних форм освіти (денної, дуальної і заочної) в професію психолога закладу дошкільної освіти.

Література

Анішук А.М. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2020. № 4. С. 59–67. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2020-PP-4-59-67>.

- Булах І., Волошина В., Лохвицька Л.** Сучасні освітні психотехнології професійної підготовки майбутніх психологів. *Психологія та психосоціальні інтервенції*. 2019. № 2. С. 20–29. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.20-29>.
- Галян О., & Борисенко З.** Практична підготовка майбутніх психологів: як забезпечити набуття професійних компетенцій. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2020. № 47. С. 9–21. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-8437.47.229340>.
- Кобильченко В.В.** Практичний психолог у закладі дошкільної освіти: завдання та зміст психологічної діяльності. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 1(93). С. 7–20.
- Кобильченко В.В.** Професійна взаємодія психолога в умовах закладу дошкільної освіти. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 2(94). С. 7–19.
- Кравець Л.** Самоаналіз у сфері професійного становлення майбутніх педагогів. *Освіта регіону*. Політологія. Психологія. Комунікації. Київ: Університет «Україна», 2012. № 1. С. 291–294. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/770>.
- Непомняща І.** Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. № 3(128). С. 165–171. URL: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-23>.
- Пасічніченко А.В., & Ковалевська Н.В.** Психологічна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. 2021. № 1. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2021-1-157-162>.
- Подоляк Н.** Асертивність психолога як умова ефективного міжособистісного спілкування. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2021. № 49. С. 72–84. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.255845>.
- Професійний стандарт «Психолог закладу освіти».** Наказ Мінекономіки від 24.11.2020 № 2425. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf.
- Самоаналіз. Словник української мови.** Академічний тлумачний словник 1970–1980: в 11 тт. / за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1978. Том. 9. С. 28. URL: <http://sum.in.ua/s/samoanaliz>.
- Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта».** Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>.
- Alfonso V. C., Ruby S. F., Wissel A. M., & Davari J.** School Psychologists in Early Childhood Settings. In F. Worrell, T. Hughes, & D. Dixson (Eds.), *The Cambridge Handbook of Applied School Psychology* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 579–597). Cambridge: Cambridge University Press. 2020. URL: <https://doi.org/10.1017/9781108235532.033>.
- Kovalenko O., & Lakhman D.** Methodological support of professional development of teachers of preschool education institutions: psychological and pedagogical foundations. *Scientific Journal of Polonia University*. 2021. № 46(3). P. 39–50. URL: <https://doi.org/10.23856/4606>.
- Stein R., & Albritton K.** Early childhood-focused training in school psychology. *Training and Education in Professional Psychology*. 2022. № 16(1). P. 36–43. URL: <https://doi.org/10.1037/tep0000350>.
- Telychko T.** Professional training of future preschool teachers: psychological and pedagogical aspect. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 2(51). С. 171–174. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.171-174>.

References

- Anishchuk A.** (2020). Profesiina pidhotovka maibutnix fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Professional preparation of future professionals in preschool education]. *Naukovi zapysky. Seriiia "Psykhologo-pedahohichni nauky" (Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia) – Scientific papers. Series "Psychological and pedagogical sciences" (Nizhyn State University named after Nikolai Gogol)*. No. 4. P. 59–67. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2020-PP-4-59-67> [in Ukrainian].
- Bulakh I., Voloshyna V., & Lokhvytska L.** (2019). Suchasni osvichni psykhotekhnolohii profesiinoyi pidhotovky maibutnix psykholohiv [Modern Educational Psychotechnologies for Professional Training of Future Psychologists]. *Psykholohiia ta psykhosotsialni interventsii – Psychology and Psychosocial Interventions*. No. 2. P. 20–29. <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.20-29> [in Ukrainian].
- Halian O., & Borysenko Z.** (2020). Praktychna pidhotovka maibutnix psykholohiv: yak zabezpechyty nabuttia profesiinykh kompetentsii [Practical training of future psychologists: how to ensure the acquisition of professional competences]. *Problemy humanitarnykh nauk. Psykholohiia – Problems of Humanities. Psychology*. No. 47. 9–21. <https://doi.org/10.24919/2312-8437.47.229340> [in Ukrainian].
- Kobylchenko V.** (2020). Praktychnyi psykholoh u zakladi doshkilnoi osvity: zavdannia ta zmist psykholohichnoi diialnosti [Practical psychologist in preschool education: tasks and content of psychological activity]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special Child: Training and Upbringing*. No. 1(93). P. 7–20. [in Ukrainian].

- Kobylchenko V.** (2020). Profesiina vzaiemodiia psykholoha v umovakh zakladu doshkilnoi osvity [Professional interaction of psychologist in conditions of preschool education]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special Child: Training and Upbringing*, No. 2(94), P. 7–19. [in Ukrainian].
- Kravets L.** (2012). Samoanaliz u sferi profesiinoho stanovlennia maibutnikh pedahohiv [Introspection in the field of professional formation of future teachers]. *Osvita rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii – Education of the Region. Political science. Psychology. Communications*. Kyiv: Universytet “Ukraina”. No. 1. P. 291–294. Retrieved from <https://social-science.uu.edu.ua/article/770> [in Ukrainian].
- Nepomniashcha I.** (2019). Psykholoho-pedahohichnyisuprovidprofesiinoididhotovkymaibutnikhfakhivtsivzakladiv doshkilnoi osvity [Psychological-pedagogical support of professional training aimed at future Specialists of Preschool Educational Institutions]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajnskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. No. 3(128), P. 165–171. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-23> [in Ukrainian].
- Pasichnichenko A. V., & Kovalevska N. V.** (2021). Psykholohichna pidhotovka maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity [Psychological training of future teachers of establishments of pre-school education]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: “Pedahohichni nauky” – Bulletin of Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University. Series: “Pedagogical Sciences”*. No. 1. P. 157–162. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2021-1-157-162> [in Ukrainian].
- Podolyak N.** (2021). Asertyvnist psykholoha yak umova efektyvnoho mizhosobystisnoho spilkuvannia [Assertiveness of a psychologist as a condition for effective interpersonal communication]. *Problemy humanitarnykh nauk. Psykholohiia – Problems of Humanities. Psychology*. No. 49, P. 72–84. <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.255845> [in Ukrainian].
- Profesiinyi standart “Psykholog zakladu osvity” [Professional standard “Psychologist of an Educational Institution”]. (2020). Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 24.11.2020 No. 2425 – Order of the Ministry of Economy dated November 24, 2020 No. 2425. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf [in Ukrainian].
- Samoanaliz – Self-analysis. **Slovyk ukrajnskoi movy**. Akademichnyi tlumachnyi slovyk 1970–1980: v 11 tt. [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary 1970–1980: in 11 volumes] (1978). Za red. I. K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka. Tom – Vol. 9. P. 28. Retrieved from <http://sum.in.ua/s/samoanaliz> [in Ukrainian].
- Standart vyshchoi osvity Ukrainy**: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 01 – “Osvita / Pedahohika”, spetsialnist 012 – “Doshkilna osvita” [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor’s) level, field of knowledge 01 – “Education / Pedagogy”, specialty 012 – “Preschool education”]. (2019). Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf> [in Ukrainian].
- Alfonso V. C., Ruby S. F., Wissel A. M., & Davari J.** (2020). School Psychologists in Early Childhood Settings. In F. Worrell, T. Hughes, & D. Dixson (Eds.), *The Cambridge Handbook of Applied School Psychology* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 579–597). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108235532.033>
- Kovalenko O., & Lakhman D.** (2021). Methodological support of professional development of teachers of preschool education institutions: psychological and pedagogical foundations. *Scientific Journal of Polonia University*. No. 46(3), P. 39–50. <https://doi.org/10.23856/4606>
- Stein R., & Albritton K.** (2022). Early childhood-focused training in school psychology. *Training and Education in Professional Psychology*. No. 16(1), P. 36–43. <https://doi.org/10.1037/tep0000350>
- Telychko T.** (2022). Professional training of future preschool teachers: psychological and pedagogical aspect. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: “Pedahohika. Sotsialna robota” – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: “Pedagogy. Social work”*. No. 2(51), P. 171–174. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.171-174>